

- Feminist Pencere

Pandemi sürecinin akademisyenler üzerindeki toplumsal cinsiyet temelli etkileri

Elifcan Çelebi

28 Mayıs 2020

Pandeminin kadınların akademik üretkenliklerini olumsuz yönde etkilediğini söylemek mümkün. Bu dönemde akademik üretkenliği artan ve hatta etkilenmeyen erkek akademisyenlerle rekabet ediyor olmaları, makale başvurusu gibi akademik kriterleri sağlamakta zorlanabileceklerinin ve salgın sonrasında da kadınlar için olası iş ve pozisyon kayıplarının habercisi olabilir.

Pandemi öncesi: Ev içi adaletsiz iş bölümü, kadınların zaman yoksulluğu ve akademik çalışmanın gerekleri

Pandemi süreci varsıllarla yoksullar, güvencesiz esnek çalışanlarla görece güvenceli ve tam zamanlı çalışanlar, göçmenlerle vatandaşlar, kadınlar ve LGBTİ+larla erkekler arası eşitsizlikleri körükledi ve belirginleştirdi. Var olan eşitsizliklerin derinleşmesiyle birlikte toplumsal cinsiyet temelli eşitsizliklerin altını çizen feminist metin ve manifestolar kaleme alınmaya başlandı.[1] Özellikle kadınlar açısından bakıldığında, ev içi emek ve bakım emeği toplumsal kapasitenin, ücretli emeğin ve nesillerin yeniden üretilmesi için hayati önemde olmasına rağmen ücretsiz, karşılıksız ve bu nedenle de görünmez. Ayrıca bu emek biçimi, duygusal emeği de içerdiğinden, fiziksel emeğin ve sorumlulukların çok daha ötesini düşünmemizi gerektiriyor. Ancak, ev içi sorumluluklar ve bakım yükü hane içerisinde eşit paylaşılmıyor, çoğunlukla adaletsiz biçimde kadınların üzerinde.

Ev içi sorumluluk ve zaman dağılımını, ebeveynin toplumsal cinsiyeti nasıl etkiliyor diye baktığımızda; PEW Araştırma Şirketi'nin, Amerika'da çalışan ebeveynlerin ev içi sorumluluklarını ve bakım yükünü nasıl paylaştıkları üzerine 2015 yılında yaptığı analizin sonuçları yukarıdaki savı doğrular nitelikte.[2] Ebeveynlerin çocuklarla geçirdikleri zamanın nasıl bir iş bölümü temelinde gerçekleştiğine dair araştırma verilerine baktığımızda, annelerin hasta olduklarında çocuklara bakmak, günlük ev içi sorumluluklarla ilgilenmek, çocukların zamanının yönetilmesini planlamak gibi faaliyetlere yoğun zaman ayırdığı görülürken, babaların çocuklarla oyun oynamak ve aktiviteler düzenlemek gibi faaliyetlere zaman ayırdığı görülüyor. Buradan yola çıkarak, ebeveynler arası iş bölümünün hem nitelik olarak adaletsiz olduğunu hem de kadınların erkeklere kıyasla zaman yoksulu olduğunu söylemek mümkün.

Türkiye'de de durum pek farklı değil. Türkiye İstatistik Enstitüsü tarafından yapılan Zaman Kullanım Araştırması, bireylerin ortalama bir gününü -yani 24 saatini- hangi faaliyetlere ne kadar zaman ayırarak geçirdiğini gösteriyor. Bu araştırma bugüne dek 2006 ve 2015 yıllarında olmak üzere iki defa yapıldı. 2014-2015 yıllarını kapsayan son araştırmaya toplumsal cinsiyet gözlüğü ile baktığımızda, [3] kadınlar ve erkekler arasında zamanın eşitsiz kullanımı dikkat çekiyor. Örneğin, çalışan kadınlar, faaliyet başlıklarından biri olan "hane halkı ve aile bakımına" günde ortalama 3 saat 31 dakika ayırırken, bu oran çalışan erkekler için 46 dakika. Yani eşlerin ikisi de çalışıyor olmasına rağmen, çalışan kadınlar ev içi bakıma erkeklerden neredeyse beş kat daha fazla zaman harcıyor. Bireylerin daha yaratıcı faaliyetlere ne kadar zaman ayırdığına baktığımızda, benzer bir dinamik tersten

işliyor. Örneğin, hobi ve oyun faaliyetlerine erkekler günde ortalama 45 dakika ayırırken kadınlar 13 dakika ayırabiliyor. Benzer şekilde, kadınlar spor faaliyetlerine ortalama 8 dakika ayırırken, erkekler 22 dakika ayırıyor. [4]

Bu sürecin akademisyenler üzerindeki toplumsal cinsiyet temelli etkilerine geçmeden önce, kısaca üniversitelerin ve akademik hayatın var olan durumunu gözden geçirmek gerekiyor. Pandemi öncesinde de durumu pek matah olmayan üniversiteler ve üniversitelerle sınırlı olmayan akademik hayatta, özellikle 80'lerin sonundan itibaren yaşanan neoliberal dönüşümle birlikte piyasa ilişkileri belirgin hale geldi.[5] Akademik bağımsızlık ve iş güvencesinin zamanla azalması, iş bulmak ve hatta kaybetmemek için akademik rekabetin artması, yayın yapmak gibi performans baskılarının katılaşmasıyla akademik üretkenliğin olumsuz etkilenmesi ve devletin akademi üzerindeki baskı ve sansürünün artması, akademik kırılma noktaları artırdı.

Üniversiteyi ve akademik hayatı kendi koşulları içerisinde ele alarak, aslında akademik emeğin ve bilgi üretiminin de -bir anlamda kadınların görünmez kılınan ev içi ve duygusal emeğine benzer şekilde- dışarıdan çok da görünür olmayan bir takım süreçlere tabi

olduğunu söylemek mümkün. Ne kadar çok yazdığınız, ne kadar derin ve önemli bir çalışma yaptığınızı göstermiyor. Bilgi üretiminin somut olmasına rağmen çok da görünmeyen ve konuşulmayan süreçlerden geçtiğini söylemek mümkün. Hatta bu süreçlerin akademikerler arasında örtük bilgi (*tacit knowledge*) olarak aktarıldığını da görebiliriz.

Pandemi döneminde evlere çekilen özellikle kadın akademisyenler, kadın olmanın ve evde olmanın yüküyle bilgi üretiminin kendine özgü ve pandemiyle yeniden şekillenen süreçleri içerisinde çalışmaya çabılıyor.[6] 15 Mayıs 2020 tarihinde *Times Higher Education*'da birçok akademisyenin imzası ile yayınlanan metinde vurgulandığı üzere: Kadın bilim insanları bu günlerde iki koldan mücadele ediyor, hem pandemiyle hem de patriyarkayla. [7]

Pandemi sürecinin akademisyenler üzerindeki toplumsal cinsiyet temelli etkileri: Kadın akademisyenlerin akademik dergilere gönderdiği makale sayısı azaldı

Pandeminin var olan eşitsizlikleri nasıl tetiklediğini ve görünür kıldığını gösterecek bir örnek olarak, akademik çalışma yürüten bireyler üzerindeki toplumsal cinsiyet temelli etkilerine bakılabilir. Aslında bu tartışma, *The British Journal for the Philosophy of Science* dergisinin editör yardımcısı Elizabeth Hannon'un 18 Nisan 2020 tarihinde Twitter'da paylaştığı bir tweet ile başladı. Hannon, editörü olduğu derginin o ay içerisinde aldığı makale başvurularının, geçmişe kıyasla çok daha az bir kısmının kadınlar tarafından yapıldığına dikkat çekti.[8] Kadın akademisyenlerin COVID-19 salgını sırasında akademik dergilere eskiye kıyasla çok daha az makale gönderdiği başka kaynaklar tarafından da yazıldı.

The Lily'nin haberine göre,[9] astrofizik alanında çalışan Monach Üniversitesi araştırmacısı Andy Casey, astrofizik alanında çalışan akademisyenlerin çalışmalarının ön baskısını yayınladığı *Preprint Servers*'a gönderilen makale başvuru sayılarını inceliyor ve Ocak-Nisan 2020 tarihleri arasında yapılan başvuruları bir önceki yılın aynı döneminde yapılan başvurularla kıyasladığında kadınların yüzde 50'den fazla üretkenlik kaybı yaşadığını, kadınlardan gelen başvuruların önemli oranda azaldığını belirtiyor. Casey, astrofizik alanında çalışan kadın araştırmacı sayısının az olması sebebiyle, editörlerin, kadınlardan gelen başvurulardaki azalmayı fark etmesinin kolay olduğunu altını çiziyor. Bu durum astrofizik alanına özgü değil, siyaset bilimi alanında yayınlanan *Comparative Political Studies* dergisinin editörleri de erkeklerden gelen makale başvurularının pandemi

döneminde eskiye kıyasla yüzde 50'den fazla arttığını belirtiyor. Benzer şekilde, dünyaca ünlü *Nature* dergisi de ön bulgular dahilinde yaptığı açıklamada, kadınların erkek akranlarına kıyasla pandemi döneminde daha az yayın yaptığını ve araştırma projelerine daha az katıldığını açıkladı. [10]

Ancak yayınlanan veriler ile anlamlı bir sonuç çıkarmak henüz mümkün değil. Ayrıca sadece başvuru sayılarına bakmak da yeterli değil. Siyaset bilimi alanında yayınlanan ve uluslararası alanda en önemli akademik dergilerden biri olan *American Journal of Political Science*'ın editörleri, Kathleen Dolan ve Jennifer Lawless, pandemi öncesinde ve pandemi sürecinde dergiye gelen makale gönderilerindeki cinsiyet farklarını inceliyor. [11] Oransal olarak kadınlar ve erkeklerden gelen toplam makale başvurularında önemli bir değişim olmadığını söylemelerine rağmen, bunun COVID-19 salgınının kadın araştırmacıları olumsuz etkilemeyeceği anlamına gelmediğini, makale başvurularının tek yazarlı ve çok yazarlı dağılımına bakmak gerektiğini söylüyorlar. Tek yazarlı makale başvurularına bakıldığında, bu süreçte kadınlar tarafından yapılan tek yazarlı makale başvurularının azaldığını, erkeklerden gelen tek yazarlı makale başvurularının ise arttığını belirtiyorlar. Kısacası bu durum, pandemi döneminde kadınların geçmişe kıyasla tek başına araştırma yapmaya, ev içi emeğin artmasına paralel olarak, yeterli zamanı ayıramadıklarını ve bu nedenle kolektif çalışmayı, yani çok yazarlı makale başvuruları yapmayı tercih ediyor olabildiğini gösteriyor.

Önümüzdeki dönemde akademik dergilere yapılan başvuru verilerinin toplumsal cinsiyet temelinde detaylı incelenmesi, disiplinler arası farkı da ele alacak kapsamlı bir analize ihtiyaç duyuyor. Makale başvuruları akademik çalışmanın önemli bir parçası, aynı zamanda bir çıktısı ve akademik başarının olmazsa olmaz kriteri. Kadınların makale başvurularındaki azalma, pandemi döneminde akademik çalışmalarının olumsuz etkilendiğini ve bunun akademik kariyerleri üzerinde olumsuz etkisi olacağını gösteriyor. Bu ve benzer verilerin yıl boyunca takip edilerek, bu tespitlerin pekiştirilmesi gerekiyor.

Elbette akademik çalışmaların tek parçası makaleler değil. Pandemi sürecinde eğitimin, uzaktan, online eğitime çevrilmesi de önemli bir gelişme. Derslerin online eğitime çevrilmesi ile ders hazırlamak için verilmesi gereken emek ve zaman arttı. İster kayıt üzerinden olsun ister eş zamanlı olsun, online eğitime hazırlıklı ve eğitilmiş olmayan akademisyenler, eğitim içeriğini hazırlamak için de yüz yüze eğitime kıyasla daha fazla zaman ve emek harcıyor. Yapılan çalışmalar, uzaktan eğitimin, öğrenciler açısından da yüz yüze ve sınıf içi etkileşimli eğitimin yerini alamadığına dair önemli bulgular sunuyor. [12] Dünya Ekonomik Forumu'nun açıklamasına göre, [13] bu süreçte uzaktan eğitim teknolojilerine yapılan yatırımlardaki artış eğitimin uzun dönemde de köklü bir değişim yaşayabileceğini gösteriyor. Ancak zaten çoktan başlamış olan bu değişimin, online uzaktan eğitimin yaygınlaşması ve kalıcı olması ihtimali, öğretmenlerin olası iş ve hak kayıpları gibi olumsuz sonuçlar üzerine düşünmeyi ve politikalar geliştirmeyi gerekli kılıyor.

Elbette fiziksel ve teknolojik koşullar entelektüel üretkenliği etkiliyor. Her şeyden önce iyi bir bilgisayar ve iyi bir internet bağlantısının olması, kaynaklara, kitaplara, makalelere uzaktan erişimin sağlanması, eğitimin ve araştırmanın araçlarına sahip olmak, araştırma ve düşünmeye ayırabilecek zaman ve finansal kaynağın olması gerekiyor. Ancak, bilgi üretim

süreçlerinin insanlar arası karşılıklı ilişkilere bağlı olduğunu da unutmamak gerekiyor. Tüm bu fiziksel koşulların ve araçların sağlanması durumunda da pandemi süreci yüz yüze etkileşimi azaltıyor. Oysa ki, iyi bir analiz ve dolayısıyla iyi bir araştırma her zaman insanlar arası etkileşim, tartışma ve geri bildirim süreçlerinden sonra ortaya çıkar ve sosyal ve fiziksel mesafelenmenin telafisi çok zor gibi gözüküyor.

Katmanlı eşitsizlikler: Ebeveynlik, ev içi şiddet, akademik üretkenlik ve akademik rekabet

Pandemi döneminde kadın olmanın yanında ebeveyn olmak işleri daha da zorlaştırıyor, çünkü ebeveynlik yükünün çoğu kadınlar üzerinde. *Phys.org*'da yayınlanan, akademisyen Megan Frederickson'ın pandemi sürecinde kendi ebeveynlik deneyimlerini kaleme aldığı yazı, [14] ebeveynlerin pandemi sürecinde özel sektörden veya kamudan alınabilen çocuk bakım hizmetlerinden mahrum kalmasının akademik çalışmalarını durma noktasına getirdiğini gösteriyor. Frederickson, tanıdığı birçok akademik ebeveynin çocuklarının bakımı ile akademik çalışmaları arası –yani diğer bir deyişle ebeveyn olmakla akademisyen olmak arası– gerginliği hissettiğini, evden etkili çalışmanın özellikle kadınlar için olanaksız hale geldiğini anlatıyor.

Kadınlar, çocuk bakımını destekleyen bir partnerle birlikte olsalar dahi akademik kariyerleri boyunca evde daha az iş yapan erkeklerle rekabet ediyorlar. Ev içi sorumlulukların ve bakım yükünün kadınların üzerinde olması ve ebeveyn olmanın bu yükleri katlaması, pandemi öncesinde de var olan bir durumdu. Ancak pandemi süreciyle birlikte eve kapanılması, kadınların piyasadan veya kamudan alabildikleri bakım desteklerini de azalttı.

Bu süreçte ev içi şiddetin arttığını da hesaba katmak gerekiyor. Dünya Sağlık Örgütü'nün 7 Nisan 2020 tarihinde yaptığı açıklamaya göre, [15] dünyadaki her üç kadından biri hayatı boyunca mutlaka fiziksel veya psikolojik şiddete maruz kalıyor ve bu şiddetin faili çoğu zaman yakın ilişki içerisinde oldukları bireyler ve partnerleri oluyor. Şiddetin kaynağının yakınlar ve evin içindekiler olduğu düşünüldüğünde pandemi sürecinde içine kapandığımız evlerin kadınlar açısından tekin mekanlar olmayabildiğinin altını çizmek gerekiyor. Dünya Sağlık Örgütü de yaptığı açıklamada pandemi krizinde evde olmak zorunda kalan kadın ve çocukların (ve duyuruda açıkça yazmasa da tabii ki LGBTİ+lerin) şiddet riski altında olduğunu vurguluyor.

Tüm bunlar dikkate alındığında, pandeminin var olan toplumsal cinsiyet temelli eşitsizlikleri katladığını ve akademik çalışma yürüten kadınlar özelinde pandeminin akademik üretkenliklerini olumsuz yönde etkilediğini söylemek mümkün. Bu dönemde akademik üretkenliği artan ve hatta etkilenmeyen erkek akademisyenlerle rekabet ediyor olmaları, makale başvurusu gibi akademik kriterleri sağlamakta zorlanabileceklerinin ve salgın sonrasında da kadınlar için olası iş ve pozisyon kayıplarının habercisi olabilir. Bunlar düşünüldüğünde, politika yapıcılarının, bireylere doğrudan nasıl destek olabileceği, doğrudan nakit desteğinin kadın ebeveynler için yeterli bir çözüm olup olamayacağı, akademik süreçlerin bundan nasıl etkileneceği ve artan eşitsizliklere nasıl önlemler alınabileceği gibi soruları düşünmesi gerekiyor.

* Bu yazının ilk taslağını okuyup yorum ve önerileri ile katkı sunan Asya Saydam'a, Balacan Ayar'a ve Seza Eraydın'a teşekkürler. Ayrıca yazının son haline gelmesinde emek veren Çatlak Zemin editörlerine de teşekkür ederim.

[1] Örneğin, Şafak Altan ve Simten Coşar'ın çevirisi ile Çatlak Zemin'de yayınlanan "Pandemi zamanında sınır-aşırı feminizm" (9 Mayıs 2020) ve "Anarkofeminist manifesto 1.0" (19 Mayıs 2020). <https://www.catlakzemin.com/pandemi-zamaninda-sinir-asiri-feminizm/> <https://www.catlakzemin.com/anarkafeminist-manifesto-1-0/>

[2] PEW, Pew Araştırma Şirketi. "Raising Kids and Running a Household: How Working Parents Share the Load." 4 Kasım 2015. <https://www.pewsocialtrends.org/2015/11/04/raising-kids-and-running-a-household-how-working-parents-share-the-load/>

[3] TÜİK, Türkiye İstatistik Enstitüsü. "Zaman Kullanım Araştırması, 2014-2015." 2015.

[4] Türkiye'de toplumsal cinsiyet temelli eşitsizliklere dair detaylı güncel veriler için: KONDA (2019) Türkiye'de Toplumsal Cinsiyet Raporu. https://konda.com.tr/wp-content/uploads/2019/11/KONDA_ToplumsalCinsiyetRaporu.pdf

[5] Cangöz, İncilay ve Neşe Özgen. "Neşe Özgen ile 'Neoliberal Politikalar İkliminde Üniversite' Üzerine: 1980 Sonrasında Üniversitelerin Üretim, Yönetim ve İstihdam Politikaları." Mülkiye Dergisi 38, No. 2 (2014): 159-166.

[6] Birçok araştırma hetero-normatif ikili cinsiyet sistemi baz alınarak düzenleniyor. Benzer şekilde, şimdiye dek çok kısıtlı kapsamda paylaşılan pandemi sürecinin akademik çıktılar üzerine etkisini gösteren veriler de kadınları ve erkekleri temel alarak inceleniyor. Bu durum, LGBTİ+ akademisyenlerin bu süreçten nasıl etkilendiğini, eve dönmek, eve kapanmak ile ilgili deneyimlerinin veya partnerlik deneyimlerinin nasıl olduğunu ve akademik üretkenliklerini nasıl etkilediğini anlamada yetersiz kalıyor. Bu yazı da bu kısıtlı veri ve kapsam içerisinde yazıldı ve pandemi sürecinin akademik çalışma yürüten bireyler açısından ne gibi etkileri olabileceğini bu sınırlar içerisinde tartışmaya çalıştı.

[7] Times Higher Education. "Women in science are battling both Covid-19 and the patriarchy." 15 Mayıs 2020. <https://www.timeshighereducation.com/blog/women-science-are-battling-both-covid-19-and-patriarchy#%20>

[8] https://twitter.com/EI_Dritch/status/1251469394582089731

[9] Caroline Kitchener. "Women academics seem to be submitting fewer papers during coronavirus. 'Never seen anything like it,' says one editor." (The Lily) 24 Nisan 2020. <https://www.thelily.com/women-academics-seem-to-be-submitting-fewer-papers-during-coronavirus-never-seen-anything-like-it-says-one-editor/>

[10] Giuliana Viglione. "Are women publishing less during the pandemic? Here's what the data say." (Nature) 20 Mayıs 2020. <https://www.nature.com/articles/d41586-020-01294-9>

[11] <https://ajps.org/2020/04/20/it-takes-a-submission-gendered-patterns-in-the-pages-of-ajps/>

[12] Summers, Jessica J., Alexander Waigandt, and Tiffany A. Whittaker. "A comparison of student achievement and satisfaction in an online versus a traditional face-to-face statistics class." Innovative Higher Education 29, no. 3 (2005): 233-250.

[13] DEF, Dünya Ekonomik Forumu. "The COVID-19 pandemic has changed education forever. This is how". 29 Nisan 2020. <https://www.weforum.org/agenda/2020/04/coronavirus-education-global-covid19-online-digital-learning/>

[14] Megan Frederickson. "Women are getting less research done than men during this coronavirus pandemic." (PhysOrg) 18 Mayıs 2020. <https://phys.org/news/2020-05-women-men-coronavirus-pandemic.html>

[15] DSÖ, Dünya Sağlık Örgütü. "COVID-19 and violence against women." 7 Nisan 2020. <https://apps.who.int/iris/bitstream/handle/10665/331699/WHO-SRH-20.04-eng.pdf>